

Recomanacions per a la incorporació de la perspectiva de gènere en els centres cívics

a partir de l'experiència del Centre Cívic Sagrada Família
del Districte de l'Eixample

Elaborat per: Amanda Alexanian Meacci (consultora) i l'equip del Centre Cívic Sagrada Família (Districte de l'Eixample)

Amb la col·laboració de: CoeducAcció, Associació de Dones Periodistes de Catalunya i Pandora Mirabilia

Edició: Ajuntament de Barcelona - Districte de l'Eixample, Juliol 2019

Disseny i maquetació: Mai-t Carbonell · DESIGNIS · www.maidesignis.cat

Els símbols que apareixen a la portada són:

Home

Dona

Bigènere

Epicè-ena

Queer

Gènere fluid

Agènere

Índex

Introducció	5
Quines perspectives ens han de guiar?	8
Què podem fer per promoure la igualtat de gènere des del nostre lloc de treball?	10
Informació i atenció al públic	11
Oferta d'activitats i tallers	13
Comunicació no sexista i transformadora	18
Seguiment i avaluació de les activitats	23
Conciliació i corresponsabilitat	25
Sexisme i violències masclistes	28
Casal Infantil i interlocució amb les famílies	31
Reptes futurs	36
Enllaços d'interès (per continuar-hi treballant...)	38

Introducció

Des del 1997, any de l'obertura del Centre Cívic Sagrada Família, el Districte de l'Eixample havia especialitzat l'equipament en temàtiques relacionades amb els drets de les dones i el gènere, però teníem la convicció que, després de tots aquells anys de recorregut, havíem arribat a un punt d'inflexió. Així, el 2013 es va decidir donar un nou impuls al projecte.

En un primer moment, com a pas inicial d'aquest procés de revisió, vam treballar sobre els objectius que volíem tenir com a centre en relació amb la promoció de la igualtat de gènere. D'aquesta reflexió conjunta amb el Districte, en va sorgir amb força la necessitat d'aprofundir en la incorporació transversal de la perspectiva de gènere al centre, com a eina fonamental per a un treball realment transformador.

Vam decidir, llavors, que la incorporació d'aquesta perspectiva s'havia de concretar en dues línies d'actuació, complementàries i vinculades, que es treballarien alhora:

En l'acció externa del Centre Cívic, calia aprofundir i innovar el conjunt de l'oferta cultural adreçada a la ciutadania.

En l'organització interna del centre, s'havia de fomentar una mirada de gènere i unes pràctiques professionals de promoció de la igualtat de gènere en el funcionament quotidià de l'equip.

Una vegada decidit quin camí volíem emprendre, com ho podíem concretar?

L'any 2013, amb l'acompanyament i l'assessorament de la consultora experta en gènere Amanda Alexanian Meacci i el suport del Districte, l'equip professional del Centre Cívic va començar a formar-se en la matèria. Si volíem arribar a ser un centre especialitzat i de referència en els temes de gènere, era indispensable treballar a partir de nosaltres mateixos i mateixes, i els nostres propis estereotips i prejudicis.

El plantejament de les sessions de formació era molt pràctic, per anar identificant pautes d'acció realistes i factibles que cada persona podia implementar des del seu àmbit d'actuació. A mesura que identificàvem aquestes orientacions pràctiques, vam pensar que podia ser molt útil plasmar-les en un document que ens pogués servir com a full de ruta, un document que ens donés pautes concretes d'actuació i que ens ajudés a contestar la pregunta sobre com podíem fomentar la igualtat de gènere des de la nostra actuació quotidiana com a centre cívic. D'aquí va sorgir la idea, el 2014, d'elaborar la primera eina de la qual ens vam dotar, la *Guia per a la incorporació de la perspectiva de gènere en el treball del Centre Cívic Sagrada Família*.

En els anys següents, vam continuar les formacions i vam anar aprofundint en temàtiques concretes que consideràvem especialment rellevants per a un centre cívic. Per això, amb la col·laboració de *CoeducAcció*, vam dur a terme un treball específic sobre coeducació amb l'equip del Casal Infantil, i com a fruit d'aquest treball es va elaborar la guia *Propostes per a la intervenció coeducativa als Casals Infantils*. La comunicació amb perspectiva de gènere era un altre tema que ens preocupava i, per aquest motiu, amb l'acompanyament de l'*Associació de Dones Periodistes de Catalunya (ADPC)* i de *Pandora Mirabilia*, vam rebre formació i ens vam dotar de guies específiques: *Comunicar en femení. Recomanacions per a una comunicació no sexista* i *Guia sobre gènere i comunicació en xarxes socials i webs*.

Durant tots aquests anys ens hem continuat reunint periòdicament per fer un seguiment del procés d'implementació de la perspectiva de gènere al Centre Cívic. Aquest espai de reunió encara existeix i ens permet continuar treballant sobre situacions concretes per identificar conjuntament estratègies de promoció de la igualtat. A més, és un espai en què continuem formant-nos i abordant diversos aspectes relacionats amb el gènere. Gràcies a aquests espais, hem anat actualitzant i ampliant unes pautes recollides a la *Guia per a la incorporació de la perspectiva de gènere en el treball del Centre Cívic Sagrada Família*, a fi que pugui ser una eina viva i adaptable als canvis i les noves necessitats del centre.

Què ens motiva actualment a presentar aquestes Recomanacions per a la incorporació de la perspectiva de gènere en els centres cívics?

Ha arribat el moment de difondre el treball que hem fet durant aquests anys, i que sigui útil per a altres centres cívics i equipaments de proximitat. Amb aquesta finalitat també vam crear un blog del projecte (www.igualtatigenere.com). El juliol del 2017 vam fer una primera presentació del projecte d'especialització als equips d'altres centres cívics del Districte de l'Eixample. Ara volem fer un pas més i contribuir al debat amb un document que compili el treball dut a terme.

Per això, en el document que aquí us presentem, hem ajuntat el contingut de les diverses guies i recomanacions elaborades durant aquests anys, i n'hem actualitzat les pautes per mitjà d'un treball de revisió conjunta de l'equip.

El document comença amb una breu definició d'alguns conceptes, que ens ajuda a situar-nos. En la part central presenta les pautes d'incorporació de la perspectiva de gènere, i finalment es tanca amb un capítol sobre "reptes de futur", en què reflexionem sobre alguns aspectes que hem d'anar desenvolupant en els propers anys.

Desitgem que aquesta guia us doni algunes respostes, però sobretot que us provoqui dubtes i qüestionaments, que són el motor d'una acció realment transformadora.

Instal·lació al vestíbul "NOSALTRES: 2ª setmana LGTBI+". Setembre de 2018.

Quines perspectives ens han de guiar?

Aquest breu capítol ens serveix per posar damunt la taula alguns elements que han d'orientar-nos en l'esforç de canviar la nostra mirada i manera d'actuar des del Centre Cívic.

Per què posem al centre de les nostres preocupacions **la incorporació de la perspectiva de gènere**? Perquè partim del reconeixement d'una realitat: avui dia encara hi ha desigualtats de gènere en l'àmbit polític, econòmic, cultural, esportiu, etc. Les dones reben retribucions que són inferiors a les dels homes, tenen feines més precàries, són menys representades en càrrecs de poder polítics i econòmics, tenen més obstacles que els homes per afermar-se en el món de la cultura, són les principals responsables del treball de la llar i de les cures, viuen situacions d'assetjament i violència en l'espai públic, en els llocs de feina, en les seves pròpies llars... i podríem continuar amb una llarga llista de desigualtats que –malgrat els avenços impulsats pel moviment feminista– encara persisteixen i són difícils d'erradicar.

Les desigualtats de gènere són estructurals. La categoria de gènere és un dels elements primaris que organitzen la societat, atribueix un valor superior a tot el que s'ha dit més amunt vinculant-ho a la masculinitat (hegemònica) per sobre de la feminitat. Aquesta jerarquia de rols es concreta en una distribució desigual de recursos i oportunitats entre dones i homes en les diverses esferes de la vida (social, laboral, política, familiar, etc.).

Com a centre cívic en l'exercici de la funció pública, cal que respectem la legalitat i els principis en matèria d'igualtat de gènere¹ garantint-hi la incorporació de la perspectiva de gènere, que ens permet reconèixer aquestes desigualtats, qüestionar-les i pensar estratègies per superar-les.

Al mateix temps és necessari, per a una acció realment transformadora, reconèixer que la societat no és només sexista, sinó que també és racista i classista, LGTBfòbica, capacitista, etc. **La categoria de gènere no és l'única que estructura la societat: el gènere s'encreua amb altres eixos, com l'origen, l'ètnia, l'edat, l'orientació sexual i la identitat de gènere, la diversitat funcional, la classe social, etc.** La **perspectiva interseccional** ens ajuda a ser conscients d'aquestes relacions de poder estructurals, com a punt de partida per transformar-les.

---

1. La perspectiva de gènere es defineix i s'estableix normativament com una obligació dels poders públics. Segons l'Estatut d'autonomia (art. 41.2), "els poders públics han de garantir la transversalitat en la incorporació de la perspectiva de gènere i de les dones en totes les polítiques públiques per aconseguir la igualtat real i efectiva i la paritat entre dones i homes". La Llei 17/2015 d'igualtat efectiva de dones i homes estableix en l'article 3.1 que "els poders públics han d'aplicar la perspectiva de gènere i la perspectiva de les dones en les actuacions, a tots els nivells i a totes les etapes, reconeixent el valor que aporten dones i homes i aplicant de manera positiva els canvis necessaris per millorar la societat i respondre a les realitats, les oportunitats, les necessitats i les expectatives dels dos sexes".

Espectacle de dansa "El quitador de miedos". Novembre de 2016. @Albert Gibert

Quan programem una activitat, donem informació, ens relacionem amb una entitat del barri... ens hauríem de qüestionar: Quins estereotips i rols de gènere hi entren en joc? I quins prejudicis racistes? Classistes? LGTBfòbics? Quan parlem d'**estructura social** no ens referim a una configuració abstracta que mirem des de la distància, sinó a un sistema de valors, símbols, significats que incorporem des de la infància i que ens influeixen profundament. Per això és tan necessari partir de la pròpia mirada. Per això parlem de **perspectives**. I per això hem d'assumir les perspectives de gènere i interseccional com a eines útils de transformació social des de l'acció quotidiana del Centre Cívic.

Finalment, pensem que mereix una atenció especial la nostra acció com a centre cívic cap a la infància. **La coeducació ens permet plasmar en una estratègia educativa la perspectiva de gènere i interseccional**, i així podem contribuir –encara que només siguin poques hores al dia– a una socialització lliure d'estereotips i rols de gènere. La coeducació guia la nostra acció educativa per **promoure la diferència, la llibertat d'expressar-se, de sortir de la normativitat de gènere i, en definitiva, de tenir un horitzó de desenvolupament més ampli i lliure.**

Què podem fer per promoure la igualtat de gènere des del nostre lloc de treball?

Les orientacions concretes de transversalització que us presentem s'han organitzat en blocs que reflecteixen els principals serveis i tasques que desenvolupa el centre (informació i atenció al públic, oferta d'activitats i tallers, comunicació no sexista i transformadora, seguiment i avaluació de les activitats, Casal Infantil), i també algunes temàtiques transversals rellevants des de la perspectiva de gènere (conciliació i corresponsabilitat, sexisme i violències masclistes).

Per aterrar les recomanacions, després de cada bloc de pautes presentem un apartat de *reflexions de l'equip del Centre Cívic Sagrada Família*. Aquestes reflexions han anat sorgint al llarg dels anys, a mesura que anàvem posant en pràctica les recomanacions que hi havíem identificat. Són reflexions que inclouen dubtes, inquietuds, idees, exemples d'aplicació pràctica, etc.

Amb aquest apartat volem visibilitzar el fet que les recomanacions no són receptes tancades: quan les posem en pràctica sorgeixen un gran nombre de reflexions, moltes de les quals creiem que poden ser línies de treball futur, atès que plantegen qüestions que, en alguns casos, encara no tenen resposta en les recomanacions que presentem en aquest document.

Exposició al vestíbul del Consell de Dones de l'Eixample. Març 2017.

Informació i atenció al públic

Una de les tasques quotidianes del personal d'un centre cívic és la informació i l'atenció al públic. Tenim un contacte directe amb les persones usuàries, el professorat dels tallers, les persones que participen en les diferents activitats, la gent que simplement passa pel centre per demanar informació...

Tenim la responsabilitat (i l'oportunitat) d'evitar transmetre estereotips i rols de gènere, incloent-hi aquells que reproduïm sense adonar-nos-en. De fet, un treball important que hem dut a terme en aquests anys ha estat justament aprendre a identificar aquests estereotips i rols de gènere, i les situacions en què els reproduïm en la nostra feina quotidiana al centre.

🕒 A continuació presentem algunes de les recomanacions:

- En la **interacció amb les persones usuàries** dels serveis, **cal evitar d'aplicar-hi estereotips i prejudicis de gènere**, donant per descomptat alguns comportaments i actituds pel simple fet de ser dona o home.
- S'ha d'evitar aplicar estereotips i prejudicis en la **interacció amb la gent gran** i fomentar en ells i elles una perspectiva d'igualtat.
- En les **inscripcions als tallers**, cal orientar les persones usuàries i fer-los recomanacions intentant de **no deixar-se influir pels estereotips de gènere, ni tampoc per l'edat, l'origen, la formació, la classe social, etc.**
- En el **Punt d'Informació** s'ha de donar **visibilitat a les desigualtats de gènere i als drets de les dones** fent difusió dels esdeveniments que es duïen a terme al Districte o a la ciutat sobre aquests temes.
- **Fer difusió dels recursos i serveis** existents per a dones i sobre feminismes (p.ex. les activitats i els serveis dels PIAD –Punts d'Informació i Atenció a les Dones– o de les entitats de dones i feministes del barri).
- **Atendre preferentment en català**, com a manera d'aplicar una perspectiva interseccional, i cal evitar prejudicis i dirigir-se inicialment a una persona usuària en una llengua o en una altra depenent d'aspectes com ara el color de la pell, com va vestida, etc.

*** Reflexions sorgides en el procés:**

En la interacció amb les persones usuàries:

Pensem que sovint no és només què diem quan informem, sinó com ho diem. Hem de tenir cura de la comunicació no verbal.

En la interacció amb la gent gran:

Parem atenció, especialment, a trencar els estereotips de gènere en l'explicació que donem a les persones grans.

En les inscripcions als tallers:

No donem per fet que alguns tallers són únicament “per a dones o per a homes”. Per exemple, si per a un curs de cosir a màquina, ve un home a demanar-ne informació, no ha de percebre que ens sorprèn. Amb tot, a vegades, encara que intentem aplicar-hi aquesta mirada, ens trobem amb persones usuàries amb molts prejudicis.

Com a reflexió general sobre la “informació i atenció al públic”:

Sentim que estem plens d'estereotips, creences personals... No s'acaba mai la necessitat de formació per contribuir a desmuntar-los! Sempre ens cal més formació, sobretot per treballar a nivell vivencial i aprendre a detectar les desigualtats. No ens podem quedar només en la teoria!

Oferta d'activitats i tallers

Una de les activitats vertebradores dels centres cívics és facilitar a la ciutadania una oferta cultural accessible i de qualitat. Aquesta oferta és rica i múltiple: activitats culturals de cinema, arts escèniques, música, etc.; i una programació trimestral de tallers amb continguts molt diversos.

L'oferta cultural de proximitat d'un centre cívic té una potencialitat molt important d'incidir en elements centrals des d'una perspectiva de gènere, com ara la definició dels continguts artístics, l'organització dels horaris de les activitats cap a la ciutadania, la seva difusió, la relació amb el teixit associatiu, les sessions d'espai, etc.

🕒 A continuació presentem algunes de les recomanacions:

En la programació de les activitats culturals

- **Visibilitzar les creacions i aportacions fetes per les dones en els diferents cicles culturals.**
- Promoure la **diversitat de les dones artistes i creadores** (ètnia, origen, edat, orientació i identitat sexual, diversitat funcional, etc.).
- Visibilitzar les obres i creacions artístiques que posen de manifest l'**encreuament entre el sexisme i altres desigualtats com el racisme, l'LGTBIfòbia, el classisme, etc.**
- Donar valor a **altres mostres artístiques que potser no entren dins del món de la Cultura amb majúscules** perquè estan associades a la feminitat tradicional.
- Fer **activitats específiques en les diades** sobre els drets de les dones i les reivindicacions feministes (8 de març – Dia Internacional de les Dones Treballadores; 25 de novembre – Dia Internacional contra les Violències Masclistes, etc.).
- **Canalitzar i transversalitzar per mitjà de les activitats** temes relatius a la igualtat de gènere, els drets de les dones, els feminismes, el treball de la llar i de cures, etc., que són **menys coneguts per la població.**

En la programació de tallers

- Promoure tallers que **tractin temes vinculats a la igualtat de gènere, els drets de les dones, els feminismes**, etc.
- Proposar una **programació que qüestionï els estereotips i els rols de gènere establerts**, i també les activitats tradicionalment considerades més associades a la feminitat o la masculinitat (per exemple, organitzar tallers de dansa per a homes).
- Fomentar una **participació més gran dels homes als tallers**, sobretot en tallers que **qüestionen els rols de gènere i la masculinitat hegemònica**. És especialment interessant fomentar la participació dels homes en els **tallers familiars** (persones adultes i infants).
- Programar tallers que promoguin **processos d'apoderament** de les dones, treballant la salut integral, els drets, l'autoestima, els cossos, etc.
- Valorar si hi ha algunes temàtiques que s'hagin de treballar per a les quals és important **facilitar espais no mixtos** (per exemple, si es treballen temes de violències masclistes, d'apoderament, de qüestionament de la masculinitat hegemònica, etc.).
- Incloure en la programació **tallers específics que ajudin a abordar les situacions de desigualtats de gènere**, com la major dificultat d'accedir al món laboral per a les dones (per exemple, pensant en tallers de creació de currículum per competències, relacionat amb el fet de donar valor a la tasca invisible de les cures).
- En la **selecció del professorat, evitar adoptar estereotips de gènere** donant per descomptat que algunes matèries/temes són més pròpies de professores dones o de professors homes pel sol fet de ser-ho (per exemple, homes: ciències, matèries tècniques; dones: humanitats, lletres, cos i moviment).

En el muntatge d'activitats

- Evitar una divisió de les tasques condicionada pels estereotips i rols de gènere.

En la difusió de les activitats

- **Diversificar els canals de difusió.** Difondre al públic més ampli possible les activitats amb perspectiva de gènere, per intentar que aquestes temàtiques es vegin com a qüestions d'interès general per a tota la societat i no només per a les dones. És molt important aquest canvi de discurs, de manera que les activitats “de gènere” no quedin automàticament encasellades com a activitats “per a dones”, sinó com a **activitats d'interès per a tota la societat.**

En l'ús de l'espai

- Afavorir i **promoure la cessió d'espais a associacions/entitats de dones, feministes** o que treballin per la **igualtat de gènere.**

En les dinàmiques de treball

- Promoure el **treball en xarxa** amb entitats de dones, col·lectius feministes i grups d'homes que reivindicuin la igualtat al barri, districte i ciutat.

Beneficiàries del projecte Descabelladas a l'actuació Passarel·la 2017. Març 2017. ©PETA ZETA PHOTO

* Reflexions sorgides en el procés:

Pel que fa a la programació de les activitats culturals:

En els diferents cicles culturals busquem visibilitzar el talent femení i la presència de dones en el món artístic i cultural. La qualitat artística en projectes liderats per dones és un dels principals criteris de selecció. Pensem que és important per reinterpretar i recuperar la memòria històrica: reparar l'absència de les dones en la història de l'art i la cultura.

Pensem que és una de les nostres responsabilitats trencar estereotips i oferir nous referents en el camp cultural. Volem mostrar dones creadores, emprenedores culturals, que ens ofereixin diversitat d'opinions i discursos. Per dur-ho a terme, busquem la diversitat de les veus quant a ètnia, origen, orientació sexual...

El 8 de març, el 25 de novembre... participem en campanyes de sensibilització i treballem amb el territori, com per exemple en la Comissió de Feminismes i Canvi Social del barri de la Sagrada Família.

En la programació cultural cal que hi hagi activitats que tractin temes de gènere i que siguin atractives per a tothom, no només per a les persones que ja hi estan sensibilitzades, i que són majoritàriament dones.

En la programació de tallers:

Posem molta atenció en la selecció del professorat dels tallers, per trencar estereotips. Per exemple, busquem homes que puguin donar classes de ganxet, de maquillatge, de *pilates*. Però no és fàcil trobar-los!

Els tallers són necessaris per potenciar l'apoderament i la millora del benestar de les dones: sobre la menopausa, el sòl pelvià, l'autodefensa, el coaching per a dones...

Estem programant tallers dirigits directament a homes que ajudin a qüestionar la "masculinitat única", i per fer-ho col·laborem amb entitats especialitzades, com Homes Igualitaris.

En general, en tots els tallers i activitats hi participen un percentatge més alt de dones. I detectem que hi ha pocs homes que s'apunten als "tallers familiars".

En el muntatge d'activitats:

Hem detectat estereotips de gènere, per exemple, en qui carrega els elements de pes, qui fa les reparacions, qui gestiona les incidències informàtiques, etc. Ara intentem posar-hi molta atenció.

En la difusió de les activitats:

Hem ampliat la base de dades per enviar la informació de les activitats, per arribar a un públic interessat en temes de gènere. Hem de millorar i obrir encara més les vies de comunicació.

En la promoció del treball en xarxa:

Fem molt més treball en xarxa amb entitats referents de gènere al barri. Ens coordinem i hi treballem conjuntament al si de la Comissió de Feminismes i Canvi Social. I ens volem convertir en un centre referent en gènere del barri, del Districte i de la ciutat.

La voluntat de treballar amb les entitats de manera cooperativa pensem que també està relacionada amb la perspectiva de gènere i amb el fet de treballar de forma horitzontal.

Com a reflexió general sobre l'"oferta d'activitats i tallers":

La mirada ha de ser transversal i cal que estigui present al llarg de l'any en els diversos cicles culturals; així, doncs, encara que alguns projectes no s'assenyalen com a específics de gènere, ofereixen una mirada plural i no estereotipada sobre homes i dones.

Ens hem adonat que el fet que la perspectiva de gènere siguin tan present en la selecció i l'execució dels projectes fa que també sensibilitzem i compartim inquietuds amb els i les artistes i el professorat que formen part de la nostra programació.

Comunicació no sexista i transformadora²

La comunicació és una eina de transmissió de missatges que té molt poder, tant per mitjà de les paraules com per mitjà de les imatges. Un centre cívic contribueix, en el seu context, a construir realitats, i per això és important reflexionar sobre els significats i valors que transmetem.

En les pautes que us presentem a continuació intentem abraçar el conjunt de les estratègies comunicatives: des dels missatges a les xarxes socials fins al llenguatge que fem servir quan parlem amb els i les companyes. Tot és comunicació i no hi ha res de tot això que sigui neutral.

🕒 A continuació presentem les recomanacions identificades:

En la comunicació del centre

- És fonamental usar un llenguatge no sexista ni androcèntric en **tota la comunicació del centre**, tant en el **llenguatge oral** (amb les persones usuàries, el professorat, els i les companyes, etc.) com en el **llenguatge escrit** (difusió de les activitats, correus, documentació, web/xarxes socials, etc.). És important que aquest llenguatge es faci servir no tan sols en la **comunicació cap a l'exterior**, sinó també en la **comunicació interna** al Centre Cívic.

En l'ús del llenguatge

- Fer ús de les **fórmules** per a un **llenguatge no sexista ni androcèntric**:

Optar per usar **genèrics no marcats**, com ara *la ciutadania* en lloc de: *els ciutadans*; *la infància*, *les criatures* i *els infants* en comptes de: *els nens*, etc.

Tractar de **no uniformar el gènere femení**: cal parlar de *les dones*, no de *la dona*, com si fos un grup homogeni.

2. Aquest apartat també inclou algunes de les pautes de la guia *Comunicar en femení. Recomanacions per a una comunicació no sexista*, de l'Associació de Dones Periodistes de Catalunya (ADPC), i de la *Guia sobre gènere i comunicació en xarxes socials i webs*, de Pandora Mirabilia.

Fer servir **epicens**, com *persona* amb un adjectiu o una frase subordinada (per exemple: *persones usuàries*).

Emprar el **femení com a genèric**, en el cas que hi hagi més dones que homes.

Evitar anomenar les dones en funció d'un home (com *dona de*, per exemple).

Anomenar les dones com a **subjecte actiu** de la frase. Per exemple, en comptes de dir: *Juana Pérez ha estat anomenada vocal de l'entitat*, podeu dir: *Juana Pérez ocuparà el càrrec de vocal de l'entitat*.

En els continguts de la comunicació

- **Parar atenció als missatges que donem i la manera en què ho fem. Cal dur a terme el següent:**

Visibilitzar les dones i representar-les en **tots els espais**, no només el domèstic, i exercint **tasques i activitats de tot tipus**.

Fugir dels rols i imatges estereotipats, per exemple representant els homes també en els espais privats, amb actituds no considerades tradicionalment masculines (cura, tendresa, etc.).

Contribuir a generar **nous referents**, que surtin dels rígids rols de gènere de masculinitat i feminitat. Cal fer-ho tenint en compte la **perspectiva interseccional**, és a dir, l'ètnia, l'orientació i identitat de gènere, la diversitat funcional, l'edat, etc.

Mostrar **diferents unitats familiars**: mares, pares, famílies homoparentals, monoparentals, *singles*, pluralitat en les relacions amoroses...

Fugir de la victimització de les dones, especialment en dones **racialitzades**. Tenim la responsabilitat de denunciar moltes situacions injustes i denigrants sense caure en actituds paternalistes, sensacionalistes o racistes.

Visibilitzar les persones LGTBI en tota la seva diversitat d'identitats, desitjos, cossos, i procurant que aquesta comunicació estigui **lliure dels estereotips** tradicionalment associats a aquests col·lectius.

Incorporar en la comunicació **persones amb diversitat funcional** i fugir de la representació de cossos normatius.

Contextualitzar les situacions d'injustícia, connectar causes i responsabilitats i fer visibles les relacions de poder, com una manera de **sensibilitzar sobre les desigualtats de gènere, l'LGTBIfòbia, el racisme, etc.**

Informar de manera sistemàtica dels **recursos que hi ha a disposició de les dones, de prevenció de les violències** i de molts altres aspectes, tant de l'Ajuntament de Barcelona com d'altres institucions i entitats. Ha de ser una informació **visible i permanent**.

Visibilitzar les **diades feministes importants**, com ara el 8 de març; el 28 de maig, Dia Internacional d'Acció per la Salut de les Dones, o el 25 de novembre i altres diades reivindicatives, sense perdre el punt de vista genèric del conegut lema: "Cada dia és 8 de març".

Respecte a les imatges que fem servir (en les xarxes socials, en el material de difusió de les activitats, etc.)

- Intentem representar les dones com a **subjectes actives** i també posem l'accent en **elements tècnics** com la posició de les dones i els homes, des d'on està enfocada la fotografia, la veu en off, etc.

En les xarxes socials

- Les persones i les organitzacions exposen la **seva identitat** i posen en joc **valors, hàbits, etc.** *Podem tenir-hi i transmetre una perspectiva de gènere clara: tenint en compte els continguts amb visió de gènere, el llenguatge, les informacions...*

Els vincles i les xarxes que creem a les xarxes socials

- També emeten un missatge i construeixen un cos informatiu i comunicatiu amb la comunitat que permet transmetre missatges no sexistes. Per això, és important:

Seguir els perfils i pàgines amb valors no sexistes, feministes, etc., i compartir aquelles informacions de **fonts feministes o amb una mirada de gènere**.

Informar sobre organitzacions formades per dones, feministes, grups de barri, associacions.

Buscar informacions de grups diversos, per **visibilitzar l'encreuament entre les desigualtats** generades pel sexisme i les que tenen arrels en el racisme, l'LGTBIfòbia, el classisme, etc.

Seguir **mitjans amb perspectiva de gènere**: *donesdigital.cat*, *La Independent*, *Píkara*. També diaris que visibilitzen temes de gènere, com *Catorze.cat* i la secció de micro-masclisme del *diario.es*.

Fer seguiment de **notícies i actes de reivindicació** contra les violències masclistes o de caràcter feminista.

Elaborar **campanyes de sensibilització** a les xarxes sobre temes d'actualitat, com ara l'assetjament sexual, el masclisme a les xarxes, la violència entre el jovent, etc.

Actuació de la Companyia Yurdance. Maig 2016. @Albert Gibert

* Reflexions sorgides en el procés:

Pel que fa als continguts de la comunicació:

Al bloc específic del projecte d'igualtat de gènere, intentem visibilitzar aquestes temàtiques i explicar el que fem.

Pensem que es podria potenciar la difusió dels recursos i activitats vinculades als feminismes, l'apoderament de les dones, les desigualtats de gènere i les violències. Podríem habilitar una cartellera permanent amb informació específica.

Quant a l'ús de les imatges:

Ens esforcem molt per emprar imatges neutres que no transmetin prejudicis i estereotips. A vegades ens costa trobar imatges que compleixin aquest requisit!

A les xarxes socials:

Potenciem molt la difusió d'informacions relacionades amb la perspectiva de gènere a través de les nostres xarxes socials.

Seguiment i avaluació de les activitats

Quan fem seguiment i avaluem les activitats dutes a terme, és fonamental incorporar-hi una perspectiva de gènere. Com veurem en el capítol de reptes, segurament aquest és un tema pendent i que s'ha de poder reforçar. El fet d'avaluar amb perspectiva de gènere ens permet repensar el que fem, modificar les nostres accions, planificar millor els passos futurs... fugint d'una suposada neutralitat que reproduïx desigualtats.

🕒 Les recomanacions:

- Incloure la perspectiva de gènere en els **documents de programació estratègica i en els objectius operatius** del Centre Cívic. Això permet visibilitzar el compromís amb la perspectiva de gènere, i és la **base per fer-ne el seguiment i l'avaluació posterior**.
- Promoure l'ús de **fitxes de valoració i enquestes** de les activitats culturals i els tallers per part de les persones usuàries que siguin **desglossades per gènere** (i edat, si és possible).
- Realitzar les **avaluacions** i la **memòria anual** tenint en compte la informació desglossada recollida i la perspectiva de gènere.

Muntatge al vestíbul de l'exposició "Construccions identitàries".
Setembre 2017.

* Reflexions sorgides en el procés:

Pel que fa a l'avaluació:

Ja anem recollint i analitzant les dades de participació desglossades per gènere. És important que això ens serveixi per prendre decisions estratègiques en la promoció de la igualtat de gènere.

Un tema que ens provoca molts dubtes és com podem incorporar la perspectiva LGTBI en la recollida de dades. Volem sortir del binarisme, però també volem visibilitzar les desigualtats de gènere existents. És un tema que s'ha de treballar més.

Com a centre cívic hi ha una vinculació amb els indicadors de seguiment i avaluació que marca el Districte de l'Eixample. Si només ens centrem en l'aspecte quantitatiu pot ser que hi hagi activitats amb perspectiva de gènere en què no hi hagi gaire participació. Però, des d'una visió qualitativa, pot ser que siguin molt transformadores!

Com a reflexió general sobre el "seguiment i avaluació de les activitats":

Seria interessant poder desenvolupar alguns indicadors a llarg termini perquè puguem mesurar l'impacte que té en el territori el fet de disposar d'un equipament especialitzat en gènere (per exemple, variació en el nombre d'agressions sexistes registrades en el territori, entre d'altres). Això ens donaria molta força i ens ajudaria a orientar les nostres accions.

Conciliació i corresponsabilitat

En la primera versió de la *Guia per a la incorporació de la perspectiva de gènere en el treball del Centre Cívic Sagrada Família*, aquesta temàtica hi era present de manera transversal, però no es presentava com un apartat específic. Al llarg del temps ha anat sorgint com un punt central en el debat de l'equip, tant en relació amb l'oferta d'activitats com en relació amb l'organització interna del centre. Segurament ens queda molt per fer, ja que és una temàtica que presenta molta complexitat, però també creiem que té una potencialitat transformadora enorme.

© A continuació presentem les recomanacions identificades:

- Promoure la conciliació de la vida familiar, personal i laboral de les persones que participen en les activitats **adaptant-hi els horaris i els espais**.
- **Diversificar els horaris** en els quals es programen les activitats. Per exemple, es poden fer cursos en horaris de matí, migdia, tarda i cap de setmana, per donar més opcions a la participació.
- Programar **tallers** als quals es pugui **assistir amb les criatures**.
- Dur a terme **activitats amb espais adaptats per a infants**.
- Programar activitats que promoguin la **corresponsabilitat dels homes** en el treball de cures i de la llar.
- Vetllar per la **conciliació del personal que treballem als centres cívics**.

*** Reflexions sorgides en el procés:**

Pel que fa a la diversificació i adaptació dels horaris i espais:

Actualment fem molts més tallers al matí que abans.

Ampliar el ventall d'horaris i fins i tot potenciar els caps de setmana. Per fer-ho, necessitaríem més recursos; personal, principalment.

Potser seria útil fer un sondeig entre les persones usuàries dels tallers per entendre millor les seves necessitats de conciliació, i tenir en compte els resultats per buscar solucions i alternatives.

A vegades hem reflexionat sobre la possibilitat d'habilitar un espai de lactància al centre. Després hem pensat que potser tot l'espai del Centre Cívic ha de ser un espai en què les dones se sentin lliures de donar el pit. En aquest sentit, hem fet la sol·licitud a col·lectius de lactància perquè ens n'informin.

En la programació de tallers i activitats als quals es pot assistir amb les criatures:

Hem intentat innovar proposant els "Tallers duo": amb aquesta modalitat, et pots inscriure en un taller mentre el teu fill o filla en gaudeix d'un altre. Des del Centre Cívic afavorim la compatibilitat horària i, a més, fem un 15% de descompte en el taller. No obstant això, fins ara no han tingut gaire sortida. Hauríem de fer-ne més difusió, perquè la gent desconeix aquesta possibilitat.

Fem activitats en què adaptem l'espai per a l'assistència amb criatures: per exemple, en el cicle de conferències "Parlem de la petita infància" adaptem la sala per acollir-hi els infants.

El 2017 vam començar l'espai familiar al Casal Infantil com a manera de contribuir a la conciliació en la cura de les criatures.

Quant a la promoció de la coresponsabilitat dels homes:

Programem tallers que estan enfocats a la paternitat. Un exemple? *Paternitat conscient: els reptes de ser pare avui dia*. També hem pensat de fer tallers sobre assignatures domèstiques, amb la intenció de promoure la participació dels homes.

En el foment de la conciliació del personal:

Hem reflexionat sobre el fet que per a les persones usuàries conciliar significa “desconciliar” el temps del personal del Centre Cívic i el de les persones talleristes. Com ho podem canviar, això?

La conciliació de l'equip és un tema que no depèn exclusivament de l'equip, sinó que està condicionat per les decisions de l'empresa gestora i de l'Ajuntament. Hem de poder obrir un debat per trobar solucions que articulin la conciliació del personal amb la conciliació de les persones usuàries.

Quan pensem en la conciliació, creiem que s'ha de concebre com la necessitat de conciliar diferents temps de vida (com l'esfera personal), i això inclou també les persones que no tenen persones dependents a càrrec.

El teletreball podria ser una opció en alguns casos?

Ens hem d'atrevir a buscar fórmules noves, bones pràctiques existents... segurament hi ha realitats en què s'han posat en marxa mesures que permetin a l'equip una conciliació més gran, tot respectant les funcions d'un centre cívic.

Sexisme i violències masclistes

Aquest apartat podria ser ampliat fins a esdevenir una guia específica, només per tractar aquest tema. En som conscients. El sexisme ho impregna tot (en els nivells *micro* i *macro*) i es manifesta des de les formes més subtils (sovint normalitzades) fins a situacions de violència explícita. Respecte a aquestes últimes, tenim clar que per molta formació que fem, no som un equip especialitzat en violències masclistes, i que per responsabilitat i professionalitat cal que aquestes situacions les abordin serveis especialitats, com poden ser els PIAD o els SARA (Serveis d'Atenció, Recuperació i Acollida).

De tota manera, com a centre cívic podem fer molta feina per prevenir i abordar el sexisme i la violència masclista. Per tot això, aquestes recomanacions les considerem només un primer pas, la llavor d'una reflexió (i actuació) més àmplia i contundent. Aquí presentem alguns dels elements que hi hem identificat; intentem incloure-hi tant les situacions que es donen dins de l'equip i amb les persones col·laboradores, com amb les persones usuàries.

🕒 A continuació presentem les recomanacions identificades:

- **Definir des del Centre Cívic** –encara que sigui en línies generals– quins **comportaments sexistes no es toleren dins del centre** (insults sexistes, actes de violència de gènere, assetjament, etc.). Aquesta posició s'ha de fer **pública i visible**.
- Identificar i contrastar comentaris sexistes respecte a les **tasques o competències** considerades “tradicionalment” més pròpies de dones o homes. Això s'aplica en el **tracte dins de l'equip**, amb les **persones encarregades dels serveis de manteniment i de neteja**, amb **els i les artistes** i el **professorat**, etc.

Fer visible el rebuig a les actituds, els comentaris o les bromes sexistes, tant de l'equip com de persones col·laboradores o persones usuàries.

- Dotar-se, difondre i fer servir els **protocols de prevenció i abordatge de l'assetjament per raó de sexe i/o orientació sexual, identitat de gènere o expressió de gènere**, tant dins de l'equip com entre les persones usuàries. Si escau, cal dotar-se d'un protocol propi del centre.

En el cas de situacions de sexisme, **s'ha d'introduir un espai permanent en les reunions d'equip** en què les persones **puguin compartir les situacions sexistes que han viscut o que han presenciat**, per poder dur a terme el correcte seguiment a la situació i donar suport a la persona que ho ha viscut.

Formar l'equip en violències masclistes, en tots els seus àmbits i formes, perquè pugui incorporar transversalment aquesta mirada. Cal facilitar la formació de tot el **personal de nova incorporació**.

Programar cursos, tallers, xerrades, cinema i en general activitats culturals com a forma de **prevenció de les violències masclistes**. Aquest tema s'ha de treballar de manera **transversal** tot l'any, no tan sols el 25 de novembre.

Difondre (cartells al centre, informació a la pàgina web, etc.) la informació sobre activitats i serveis de suport a la prevenció i l'abordatge de les violències masclistes, com, per exemple, el PIAD, el SAH (Servei d'Atenció a Homes per a la promoció de relacions no violentes), entitats de dones del barri/districte, etc.

Sumar-se a les **campanyes institucionals i de la societat civil** de prevenció de les violències masclistes i fer-ne difusió.

Tot i no ser un equip especialitzat, si es té **alguna sospita de cas de violència masclista de persones usuàries, cal posar-se en contacte amb els serveis especialitzats i demanar-los assessorament**. Les xarxes amb aquests serveis són indispensables per dur a terme una acció coordinada.

Acte de lliurament de premis amb el Col·lectiu Free't del 17è Premi de Relats Curts – Relats en Femení. Març 2017.

*** Reflexions sorgides en el procés:**

Pel que fa a la identificació del sexisme respecte a les tasques o competències de l'equip:

A vegades es dona per fet que hi ha temes “tecnològics” que els homes de l'equip coneixen més, només perquè són homes.

Més d'una vegada, les persones que venen al centre assumeixen que la direcció l'exerceix un home.

Sovint, el personal de manteniment s'adreça als homes de l'equip i no a direcció, quan han d'explicar les reparacions que es duen a terme.

Quant a la dotació i aplicació dels protocols:

A algunes de nosaltres ens ha passat el fet que un usuari ens molesti, amb la mirada i les paraules. Cadascuna reacciona com pot, normalment ignorant la persona i buscant companys o companyes, però seria útil tenir unes pautes clares per a aquestes situacions.

En la formació a l'equip:

Sentim que hem de tenir més informació sobre violències masclistes perquè sovint no sabem com hem d'intervenir-hi.

Pel que fa a la prevenció de les violències masclistes:

La violència masclista hauria de ser una temàtica transversal que caldria tractar en totes les nostres activitats. Per exemple, pensem que podríem abordar el tema de la violència masclista de manera específica i transversal al llarg del curs escolar del Casal Infantil.

Casal Infantil i interlocució amb les famílies³

El treball del servei del Casal Infantil té una centralitat indubtable des d'una perspectiva de gènere, atès que les educadores i els educadors tenen un contacte diari amb les criatures i les seves famílies en el procés de creixement, i poden contribuir a transmetre'ls uns valors lliures d'estereotips i rols de gènere marcats.

Com a agent socialitzador, el Casal Infantil té un marge d'incidència ampli.

Per tot això, és fonamental adoptar una estratègia coeducativa en el treball del Casal Infantil: en la composició de l'equip, en la programació i l'avaluació de les activitats, en la relació amb les famílies, en les actituds envers els infants, en el material educatiu que es fa servir, en l'organització de l'espai, etc.

🕒 A continuació presentem les recomanacions identificades:

- Fomentar la **composició equilibrada entre educadors i educadores** a l'equip del Casal Infantil (tant durant l'any com als casals d'estiu) per contribuir a superar els estereotips de gènere sobre cura i criança. Per exemple, pensem que és important que els educadors homes s'impliquin en el col·lectiu de 0-3 anys.
- En la programació de les activitats, incloure la coeducació en els **documents de programació estratègica** del Casal Infantil (Projecte Casal Infantil) i **visibilitzar aquest compromís amb la coeducació com a eix de treball transversal i com a metodologia de treball**.
- Per facilitar-ne un seguiment i una avaluació amb perspectiva de gènere, elaborar la **memòria anual** tenint en compte l'eix de la coeducació.
- Fomentar el **treball en xarxa** amb institucions i entitats especialitzades en gènere i en coeducació.
- **Involucrar les famílies en les activitats coeducatives** i promoure una reflexió conjunta sobre el seu rol com a agents socialitzadors.

3. Aquest apartat recull algunes de les pautes de les *Propostes per a la intervenció coeducativa als Casals Infantils*, de CoeducAcció.

- Visibilitzar i normalitzar l'existència de **diversos models familiars**, per mitjà del llenguatge, les activitats, etc. És important reflexionar sobre l'imaginari que genera l'ús d'un concepte o d'un altre, i cercar aquells conceptes que facin referència a una realitat més àmplia i, per tant, menys discriminatòria.
- Tot i que és difícil i delicat contribuir a transformar els rols i les dinàmiques dins de les famílies, s'hi pot intervenir **fomentant la corresponsabilitat** dels diferents membres en la mesura del que sigui possible (assistència a les reunions, notes adreçades a les famílies...).
- Fomentar la **participació de les nenes en les activitats considerades “tradicionalment” masculines, i viceversa**.
- Fer un **reforç positiu** quan una criatura adopta una actitud i un comportament que desafia el que es considera “adequat” en la masculinitat i la feminitat tradicionals.
- **Diversificar les joguines** que es fan servir al Casal Infantil, proposar joguines que **surtin dels estereotips de gènere marcats i promoure que nens i nenes juguin amb tot tipus de joguines** (independentment de si són considerades “de nens” o “de nena”).

Pel que fa al material educatiu:

- **Transmetre-hi uns valors positius:** cooperació, no-violència, la cura, la responsabilitat, el compromís, l'empatia, l'assertivitat, la presa de decisions equitativa, etc.
- Tractar-hi temes com **l'afectivitat i la sexualitat**, presentant-hi també diversitat d'identitats, orientacions, diversitat familiar, etc., que promoguin relacions igualitàries (com a forma de prevenció de les violències masclistes).
- Representar-hi la **diversitat d'ètnies, d'orígens, de cossos, de religions i cultures, de diversitat funcional**, etc.
- No presentar-hi personatges (protagonistes o secundaris) que **reprodueixin estereotips de gènere** (noies fràgils, submises, dependents, porugues, preocupades per l'estètica i nens valents, forts, segurs de si mateixos...).
- Incloure-hi **personatges masculins i femenins fent els mateixos tipus d'activitats, tant en l'àmbit públic com en el privat**.

Mostra de jocs i joguines "Jugo, jugues... juguem?". Desembre 2018.

En relació als jocs simbòlics

- **Quins valors** transmet cada racó de joc simbòlic i a quin model de feminitat/masculinitat hegemònica correspon (què hi posen en pràctica?).
- **Qui juga a cada joc** (nen o nena), quant de temps i quin personatge i rols desenvolupa dins del joc.

En l'espai

- Incorporar una perspectiva de gènere en l'**anàlisi de l'espai**. Els models de masculinitat i feminitat influencien els tipus de jocs i com s'exerceixen. Els espais amplis fomentaran un joc més mogut i sovint són ocupats més per nens, mentre que els espais més petits i racons seran adients per a jocs de manipulació i grups més petits, sovint amb més nenes. En conseqüència, és important demanar-nos si la distribució de l'espai del Casal reproduceix els rols/estereotips de gènere i observar quin espai (central o perifèric) ocupa cada tipus de joc. Els nens i les nenes hi juguen ocupant de manera equitativa l'espai?

*** Reflexions sorgides en el procés:**

Quant a la visibilització del compromís amb la coeducació:

Podríem treballar més sobre la imatge del Casal Infantil, perquè quedi ben explícita la nostra especialització en coeducació.

En el foment del treball en xarxa:

Volem fomentar el treball amb altres entitats referents de gènere (com el PIAD, el CIRD –Centre d'Informació i Recursos per a les Dones–, etc.).

En la relació amb les famílies i la promoció de la coresponsabilitat:

A vegades hem d'abordar comentaris i actituds masculistes de les famílies i intentem entomar-ho de manera respectuosa: explicant anècdotes, arribant a tocar el tema indirectament... És important establir-hi –quan sigui possible– un diàleg constructiu, des del respecte i la confiança, que pugui ser útil a la criatura.

Des del Casal Infantil quan hem de tractar temes d'infants intentem recórrer als pares i no sempre a les mares.

Pensem que seria molt necessari tenir temps per poder treballar aquests temes amb les famílies, i amb les famílies i els infants conjuntament. Es podria pensar una formació específica per a les famílies del tipus una “escola de pares i mares amb perspectiva de gènere”?

Pel que fa a l'ús de les joguines:

Evitem comprar joguines de color rosa/blau per no condicionar els infants en l'elecció de les joguines. Però trobar joguines que no siguin d'aquests dos colors no és fàcil!

Evitem comprar joguines que reproduïxin estereotips de gènere, com ara nines que cuinen i ninos que construeixen.

Convidem els infants a compartir jocs (cuineta, futbol, etc.) que en general estan molt segregats i estigmatitzats. Intentem normalitzar-ho.

En el material educatiu:

A vegades pensem que el que més funciona és oferir-los nous models. La pràctica, més que els discursos. I afavorir que es facin preguntes més que donar-los respostes.

Potser seria una bona idea convidar algun referent/model al Casal perquè expliqui la seva experiència i trenqui els estereotips de gènere.

Fem servir les eines que ja existeixen. Per exemple, la maleta pedagògica del Centre d'Informació i Recursos per a les Dones (CIRD).

Busquem contínuament referents (llibres, pel·lícules, espectacles teatrals...) en què els rols de gènere no responguin als típics estereotips socials perquè els infants n'apreguin o hi vegin diferents models. És una tasca que no s'acaba mai!

Presentació del projecte d'especialització de gènere a la resta de centres cívics de l'Eixample. Juliol 2017.

Reptes futurs

Volem acabar aquesta guia parlant-vos dels reptes de futur. El fet de reflexionar sobre els reptes que ens esperen ens ajuda a tenir una visió del camí que volem seguir i també ens recorda que **la feina de transversalització de la perspectiva de gènere no s'acaba**. Aquesta guia és una eina viva i les recomanacions que conté s'han de poder modificar, ampliar, aprofundir...

Pensem que com a centre cívic hem de seguir aquest treball paral·lel, que abraça tant el nivell extern, la ciutadania, com l'intern, l'equip. És central la coherència entre com pensem i com ens organitzem, i les activitats que duem a terme. Per això, creiem que és necessari continuar formant-nos, qüestionant-nos a partir de nosaltres mateixes i mateixos, i construir juntes estratègies alternatives. També és fonamental interrogar-nos més sobre l'organització interna, per exemple en relació amb la conciliació. Tal com hem dit a la guia: no serà que fomentant la conciliació de les persones usuàries "desconcilium" el temps de les persones que treballem al Centre Cívic? Tots aquests debats són vius i quotidians al centre.

Ens preocupa també l'abordatge de les situacions de sexisme i assetjament, tenint en compte que a vegades les treballadores no ens sentim del tot segures al centre, sobretot a hores nocturnes o durant el cap de setmana. Hem de dotar-nos de pautes clares d'abordatge, en relació amb les diverses situacions que s'hi poden presentar. Més en general, volem **aprofundir en el coneixement sobre les violències masclistes**, en totes les seves formes i àmbits. Com a equipament de proximitat, lamentablement entrem en contacte amb situacions de violències. En aquests casos, essent conscients que no som un servei especialitzat, volem tenir pautes de detecció i abordatge clares i conegudes per tot l'equip.

Quant a l'oferta cultural, creiem que hem avançat moltíssim pel que fa a les activitats i els tallers que organitzem, tant per a persones adultes com per a infants. La nostra programació és plena de propostes que promouen la perspectiva de gènere, els feminismes, les aportacions artístiques de les dones en la seva diversitat, etc.

No obstant això, pensem que podríem millorar alguns aspectes. D'una banda, veiem cada vegada més clara la **necessitat d'adoptar una perspectiva interseccional**. Al començament de la guia hem intentat definir aquesta perspectiva i ens adonem que haurem d'avançar més en la seva aplicació pràctica. Ja anem aprofundint més en el treball amb les temàtiques LGTBI. Però també és necessari **encreuar el gènere amb l'ètnia, l'origen, la classe social, la diversitat funcional, la religió...**

Ha de ser una perspectiva que adoptem de manera transversal, per més complexa que sigui: en les relacions dins de l'equip, amb les persones usuàries, en la nostra programació... fins i tot en la manera de fer les coses, com, per exemple, parant atenció en la sostenibilitat dels materials que fem servir i movent-nos en l'òrbita de l'economia social i solidària. Si apostem per tenir cura de tots els aspectes assenyalats més amunt, també hem de fer el mateix amb el planeta on vivim.

Un altre aspecte que ens provoca moltes preguntes és: Com avaluem la feina feta fins ara? Quins indicadors són els més adequats i realistes? Sentim que, després d'uns quants anys treballant aquesta temàtica, seria fonamental tenir espais per a una avaluació contínua i instruments més acurats. Avaluat l'impacte de les nostres accions sobre les persones usuàries i la ciutadania també seria extremadament útil per impulsar la nostra feina i corregir-ne els errors. Sabem que és molt complex, però volem arribar-hi en el futur!

Un altre repte és la xarxa i la posició que adoptem com a centre. Volem **fer més xarxa amb les institucions i organitzacions que promouen la igualtat de gènere i els feminismes al territori**. Ja fa anys que treballem al barri i en volem conèixer més coses... i fer-nos-hi conèixer més! El treball en xarxa és indispensable per tenir més incidència i és l'expressió d'una manera de relacionar-se des de l'horitzontalitat i el (re) coneixement.

Vinculat amb això, pensem que hauríem d'augmentar la **visibilitat de la nostra especialització en gènere**. Reflexionant amb l'equip creiem que les persones usuàries no identifiquen el Centre Cívic com un centre especialitzat en gènere, i ens demanem: Com podem donar la justa visibilitat i pes a aquesta especialització, sense que les persones caiguin en l'error de pensar que només treballem "temes de dones"? Sabem que, malgrat els progressos recents, els feminismes encara pateixen un estigma important, i encara són força desconeguts. Sovint es confon el treball en gènere, amb el treball exclusivament "amb dones". En fi, ens queda clar que hem de potenciar la comunicació, identificant estratègies que ens ajudin a difondre més la missió del Centre Cívic i els continguts de la nostra oferta. Hi fem moltes coses, però a vegades ens costa visibilitzar-les!

Els reptes que acabem de presentar són només alguns dels que han anat sorgint al llarg dels anys de treball sobre aquestes temàtiques. Com hem dit anteriorment, no volem parar de fer-nos preguntes, les quals ens porten a plantejar-nos estratègies de futur: Ens animem a elaborar un diagnòstic i un pla d'igualtat propi? Iniciem un procés de construcció dels nostres horaris laborals amb perspectiva de gènere? Promovem un protocol d'abordatge de les violències masclistes al centre? Aprofundim en la perspectiva interseccional posant-la realment en pràctica? Construïm un sistema d'indicadors amb perspectiva de gènere? Impulsem la creació d'un segell *gender friendly*?

Com a centre cívic o equipament de proximitat de segur que teniu reptes semblants i punts en comú; per això voldríem que aquesta guia sigui només el primer pas d'un diàleg i intercanvi entre centres cívics, equipaments culturals, organitzacions de la societat civil, institucions i ciutadania, per avançar conjuntament en la nostra tasca transformadora com a agents socials públics de proximitat.

Enllaços d'interès (per continuar-hi treballant...)

Material específic sobre cultura i perspectiva de gènere

Porqueres, Bea (2010). Les polítiques de dones a l'àmbit de la cultura. Barcelona: Institut Català de les Dones. Generalitat de Catalunya
http://dones.gencat.cat/web/.content/03_ambits/docs/publicacions_eines14.pdf.

Cabó, Anna (LaGroc); Sánchez, Joan Manel (ILabso) (2017). Informe sobre la programació cultural 2016-2017 de l'Ajuntament de Barcelona des d'una perspectiva de gènere. Barcelona: Departament de Transversalitat de Gènere. Ajuntament de Barcelona.
<https://media-edg.barcelona.cat/wp-content/uploads/2018/05/29120248/MAQInformeCulturaMaquetat.pdf>

Alguns webs i recursos sobre coeducació

CoeducAcció

<http://www.coeducaccio.com/>

Candela

<http://candela.cat/inici/>

XTEC - Xarxa Telemàtica Educativa de Catalunya

<http://xtec.gencat.cat/ca/curriculum/coeducacio/>

Pam a pam, coeduquem. Quadern pedagògic per al professorat del cicle formatiu de grau superior d'educació infantil

http://dones.gencat.cat/web/.content/03_ambits/docs/vm_pam_a_pam_coeduquem.pdf

Recursos pedagògics del CIRD

<http://ajuntament.barcelona.cat/dones/ca/canal/recursos-pedagogics>

López Cancho, Raül; Escola Lliure el Sol (2011). El sexe de l'Àngels. Recursos per a l'educació amb perspectiva de gènere i LGTB. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.

Material i webs sobre comunicació i llenguatge no sexista

Associació de Dones Periodistes de Catalunya

http://www.adpc.cat/new_site/

Pandora Mirabilia – Género y Comunicación

<https://www.pandoramirabilia.net/>

Mugarik Gabe (2010). ¿Cómo dices? Guía para una comunicación con Equidad de Género. Àlaba, Biscaia, Guipúscoa.

Lledó, Eulàlia (2006). Marcar les diferències: la representació de dones i homes a la llengua. Barcelona: Institut Català de les Dones. Generalitat de Catalunya.

Recursos útils sobre gènere i interseccionalitat

Afroféminas

<https://afrofeminas.com/>

Dibuixant el gènere

<http://www.dibgen.com/index-ca.html>

Ajuntament de Barcelona. Glossari de feminismes i diversitat sexual i de gènere:

<https://ajuntament.barcelona.cat/feminismes-lgtbi/glossari>

Everyday Feminism

<https://everydayfeminism.com/>

¡Pretendemos gitanizar el mundo!

<https://gitanizate.wordpress.com/>

Xarxa de Biblioteques Municipals, Diputació de Barcelona.

Entitats i adreces d'interès LGTBI: <https://bibliotecavirtual.diba.cat/es/lgtbi/entitats>

Glosario feminista en lengua de signos – Pikara Magazine

<http://glosario.pikaramagazine.com/inicio.php?lg=es&sec=inicio>

Guies elaborades en el marc del projecte de gènere del Centre Cívic Sagrada Família, que podeu trobar al web del projecte: www.igualtatigenera.com

Guia per a la incorporació de la perspectiva de gènere en el treball del Centre Cívic Sagrada Família. Fruit d'un procés conjunt d'aprenentatge amb l'equip

<http://igualtatigenera.com/wp-content/uploads/2017/06/Guia-destil-igualtat-i-genera-1.pdf>

Guia per a la incorporació de la perspectiva de gènere al treball del Centre Cívic Sagrada Família. Propostes per a la intervenció coeducativa als Casals Infantils

<http://igualtatigenera.com/wp-content/uploads/2015/06/guiacoeducacio.pdf>

Guia Comunicar en femení. Recomanacions per a una comunicació no sexista

<http://igualtatigenera.com/wp-content/uploads/2017/06/Guia-Comunicar-en-femeni.pdf>

Guia sobre gènere i comunicació en xarxes socials i webs

<http://igualtatigenera.com/wp-content/uploads/2017/06/Guia-sobre-genera-i-comunicacio-en-xarxes-socials-i-webs.pdf>

**Ajuntament
de Barcelona**